

И. ЙОРДАНОВ
ШУМЕН

ПЕЧАТИТЕ НА ТЕОДОРОКАН,
ПАТРИЦИЙ И КАТЕПАН НА ЕДЕСА (СРЕДАТА НА XI В.)

Известни са два екземпляра, отпечатани чрез един и същи булотирион:

1. Съхранява се в колекцията на Ашмолиан музеум в Оксфорд¹. Предполага се, че произхожда от Газиантеп в Турция. Размери: 25 мм. Ядрото е било по-малко от размера на матриците и текста е непълен, но все пак някои от буквите са по-добре съхранени или отпечатани (Обр. 1).

Обр. 1

---

¹ Имах възможност да го прегледам заедно с другите печати от колекцията на музея през 1993 г., по време на моята специализация там. Проявих специален интерес към него, тъй като в Преслав бе намерен печат на Теодорокан патриций и дук на Адрианопол (за него виж по-долу).

2. Намерен е при редовни археологически разкопки в Плиска в дворцовия център на обект «Кръгла каменна площадка», ръководени от проф. С. Станилов и д-р М. Инкова². Размери: 26–27 мм. Непълен отпечатък поради факта, че ядрото е било по-малко от диаметъра на матриците, а самият отпечатък е направен малко в горния край. В резултат на което някои от буквите са останали извън ядрото, други са изрязани а трети са неясни. Всичко това затруднява четенето. Самият моливдовул е добре съхранен (Обр. 2).

Обр. 2

От взаимното допълване на двата екземпляра правим опит за цялостен прочит:

Лице. Три редов надпис:

- 1) . . . . | ΟΥΚΚΤ | ΠΑΝ | Δ ΣΣΙ
- 2) + ΤΟΥ . | ΟΥΚΑΤ | ΠΑΝ | Δ ΣΣΙ

Опако. Три редов надпис:

- . ΟΔ . | ΚΑΝΠΡΙΚ | - ΟΥ-
- . ΟΔ . | ΚΑΝΠΡΙΚ | - ΟΥ-

---

² Ползувам се от възможността да благодаря на проф. д.и.н. С. Станилов за предоставената находка.

Четенето на текста е затруднено поради нестандартния надпис и непълнотите за които бе посочено, по-горе.

Авторите на публикацията на първия екземпляр са имали същите затруднения при прочита, както и аз³. На първия ред от лицевата страна те допускат, че е била изписана инвокацията + Κ R: Κ(ύρι)ε β(οή)θει). На втория ред те виждат ΟΥΚΚΤ и съответно четат: [Κ(ύρι)ε β(οή)θει) δ]ουκ(α και) κ(α)τελάνω Εδεσσι(ς) [Θ]εοδωρ[ο]καν(ου) π(ατ)ρικ(ί)ου в превод: «Господи помагай на дука и катепана на Едеса патриций Теодорокан», което е необичайно като конструкция.

Моят колега В. Зайбт, който е включил фотографията на печата от Оксфорд във фототеката във Виена е изписал следният прочит върху фиша: [Σφραγ(ίς) Θ]εοδωρ[ο]καν(ου) π(ατ)ρικ(ί)ου [τοῦ Β]ασιλείου κατελάνω Εδεσσι(ς). В превод: «Печат на патриция Василий Теодорокан катепан на Едеса». След като му изпратих илюстрацията на нашия екземпляр, той ми изпрати корекцията си⁴: + Τοῦ δοῦκ(ος) κ(αί) κ(α)τελάνω Εδεσσ(ε)ς [Θ]εοδωρ[ο]καν(ου) π(ατ)ρικ(ί)ου.

Този прочит ми изглежда коректен, но все пак имам някои резерви. Най-напред, необходимо е да се добавят допълнително букви и някак си неестествено е да се съберат върху един печат двете длъжности дук и катепан, който са в общи линии еквивалентни.

Ето защо предлагам друг вариант.

Ще започна с това, че първият ред при нашия екземпляр е по-добре съхранен и там след кръстен знак е изписано: + ΤΟΥ . , и има място за още една буква. Следователно прочитат трябва да започне от тук. Следващият ред започва с Ο, а четвъртата буква е Α. Вижда се нейната триъгълна форма отгоре и е различна от предходящата я Κ. При екземплярът от Оксфорд тя е размазана. На опаката страна нямаме различия в прочита, при което текстът би придобил следният вид:

+ΤΟΥ . | ΟΥΚΑΤ | ΠΑΝ | Δ ΣΣΙ || . ΟΔ . | ΚΑΝΠΡΙΚ | - ΟΥ-

+ Τοῦ[τ]ου κατελάνω Εδεσσι(ς) [Θ]εοδωρ[ο]καν(ου) π(ατ)ρικ(ί)ου.
В превод: «Това е (печата) на катепана на Едеса, патриция Теодорокан».

³ Д-р М. М. Манго бе така любезна да ми предостави ръкопис на статията която тя и проф. С. Манго бяха подготвили с работно заглавие «Byzantine lead seal of the patrician Theodordokanos, doux and katapano of Edessa». По-късно той бе обнародван с малко видоизменено заглавие. Вж.: *Mango C., Mango M. M. Note on a Byzantine lead seal of the patrician Theodorokanos // Studies in Ancient Coinage from Turkey / ed. R. Ashton. London, 1996. P. 151–154.*

⁴ Благодаря му най-сърдечно за предложените варианти на прочит.

В нашия вариант са използвани всички букви и няма повторение. Текстът е метрически и съдържа един стих и половина от 18 срички.

Катепан на Едеса с това име е неизвестен! Кой е този Теодорокан и кога е бил катепан на Едеса?

Името, титула и длъжността ще са нашата изходна база. Титлата патриций изписана по този начин се появява в средата на XI в.⁵

Относно Едеса. Необходимо е да посочим че съществуват два града с това име. Едеса в Македония и Едеса в Месопотамия. След като обаче става дума за катепанат, то ще се отнася до тази в Месопотамия.

Едеса, дн. Урфа в Турция е завладяна от арабите в 640 г. и е тяхно владение до 1031 г., когато градът е освободен от Георги Маниак, който е и първият му стратег. След катастрофата при Манцикерт в 1071 г. Едеса е владение на селджуците, а в края на XI в. е завоювана от участниците в Първия кръстоносен поход⁶.

От различни източници е съставен следният списък на византийски управители на Едеса⁷:

Георги Маниак, протоспатарий и стратег	1032 г. ⁸
Лъв Лепендрин	1034–1035 г. ⁹
Н., Варазватце, протоспатарий и стратег	1037/1038 г. ¹⁰
Михаил Апокап, протоспатарий и катепан	1050 – ? ¹¹
Михаил Апокап, антипат патриций и катепан	1050 – ? ¹²

⁵ *Jordanov I. Corpus of Byzantine seals from the territory of modern Bulgaria. Possibilities of dating and identification // Epeironde : proceedings of the 10th International Symposium of Byzantine Sigillography (Ioannina, 1–3. October 2009) / ed. by Ch. Stavrakos, B. Papadopoulou. Wiesbaden, 2011. P. 41.*

⁶ *Cheyne J.-Cl. Sceaux de la collection Zacos (Bibliothèque nationale de France) se rapportant aux provinces orientales de l'Empire byzantin. Paris, 2001. P. 59–60.*

⁷ *Арутюнова-Фиданян В. А. Византийские правители Едесы в XI в. // ВВ. 1973. Т. 35. С. 137–153; Cheyne J.-Cl. Sceaux de la collection Zacos... P. 59–60.*

⁸ *Ioannis Scylitzae Synopsis historiarum / rec. I. Thurn. Berlin ; New York, 1973. P. 387.86 (по-нататък ще се цитира Ioannis Scylitzae и съответния параграф); Jean Skylitzès. Empereurs de Constantinople / texte trad. par B. Flusin et annoté par J.-Cl. Cheynet. Paris, 2003. P. 320, § 13 (по-нататък ще се цитира Jean Skylitzès и съответния параграф).*

⁹ *Ioannis Scylitzae. P. 397.49–51.*

¹⁰ *Ibid. P. 403.32–33.*

¹¹ *Cheyne J.-Cl., Theodoridis D. Sceaux byzantins de la collection D. Theodoridis : les sceaux patronymiques. Paris, 2010. P. 29, no. 16.*

Йорданов И. Печатите на Теодорокан, патриций и катепан на Едеса

Михаил Апокап патриций и вест и катепан	1050 – ? ¹³
Аарон, магистър и дук	1056–1057 г. ¹⁴
Йоан Дукица, дук	1059 г. ¹⁵
Н., Диаватен	1062 г. ¹⁶
Теодор Пигонит, магистър и дук	? – 1066/1067 г. ¹⁷
Никифор Вотаниат, магистър и дук	1065 г. ¹⁸
Михаил Саронит, магистър и дук	1065 г. ¹⁹
Лъв Арвантин, вестарх и дук	1066–1067 г. ²⁰
Василий Алусиан, вестарх и дук	1069–1070 г. ²¹
Самуил Алусиан, вестарх и дук	60-те г. на XI в. ²²
Павел, проедър и катепан	1071 г. ²³
Лъв Диавтин, дук	1078 г. ²⁴
Васил Апокап, проедър и дук	1078 – ? ²⁵

---

¹² *Cheyne J.-Cl., Theodoridis D. Sceaux byzantins de la collection D. Theodoridis...* P. 29–31, no. 17.

¹³ *Cheyne J.-Cl. Sceaux de la collection Zacos...* P. 59–61, no. 30.

¹⁴ Йорданов И. Корпус на печатите на средновековна България. София, 2001. С. 188, № 28.

¹⁵ *Lemerle P. Cinq études sur le XIe siècle byzantin.* Paris, 1977. P. 40, no. 6.

¹⁶ *Armenia and the Crusades: Tenth to Twelfth centuries. The Chronicle of Matthew of Edessa / transl. from the original Armenian with a comment. and introd. by A. E. Dostourian.* Lanham, 1993. P. 99.

¹⁷ *Catalogue of Byzantine seals at Dumbarton Oaks and in the Fogg Museum of art / ed. by E. McGeer, J. Nesbitt, N. Oikonomides.* Washington, D. C., 2001. Vol. 4. P. 163, no. 73.2.

¹⁸ *Zacos G., Vegler A. Byzantine lead seals.* Basel, 1972–1985. Vol. 1. Part 3. P. 1462–1463, no. 2686; *Catalogue of Byzantine seals at Dumbarton Oaks and in the Fogg Museum of art.* Washington, D. C., 2005. Vol. 5. P. 24, no. 9.2.

¹⁹ *Cheyne J.-Cl. Sceaux de la collection Zacos...* P. 61–63, no. 31.

²⁰ *Sceaux byzantin de la collection Henri Seyrig / éd. par J.-Cl. Cheynet, C. Morrison, W. Seibt.* Paris, 1991. P. 127–128, no. 177.

²¹ Йорданов И. Корпус на печатите на средновековна България. С. 179–180, № 8–9.

²² *Wassiliou A.-K., Seibt W. Die byzantinischen Bleisiegel in Österreich.* Wien, 2003. 2. Teil. S. 244–245, Nr. 251.

²³ *Michaelis Attalioetae Historia / rec. I. Bekkerus.* Bonnae, 1853. P. 168.7–8.

²⁴ *Armenia and the Crusades: Tenth to Twelfth centuries. The Chronicle of Matthew of Edessa.* P. 143.

Йорданов И. Печатите на Теодорокан, патриций и катепан на Едеса

Васил Апокап, протопроедър и дук	1078–1083 г. ²⁶
Васил Апокап, протонобелисим и дук	1078–1083 г. ²⁷
Васил Апокап, севаст и дук	1078–1083 г. ²⁸
Симбат Викхаци, дук	1083 г. ²⁹

Как да вмъкнем в тази таблица информацията от нашия печат?

Неговата датировка е средата на XI в., следователно бихме фиксирали преди или след Михаил Апокап, при което възникват редица въпроси: Известна ли е подобна личност? За лично или фамилно име се отнася?

При метричните текстове много често се изписва само фамилното име.

Да се спрем на името Теодорокан: Приема се за арменско без да има излишни упоменавания за това³⁰. Съставено е от името Теодор и суфикс-а кан на арменски и съответно транскрибиран на гръцки -окан.

От различни източници са известни следните лица с това име:

1. *Теодорокан* пълководец при Василий II, регистриран в края на X и началото на XI в. Съобщен е на няколко пъти в Скилица:

В 6508 г., 13 индикт (999/1000 г.), императорът (който се намирал във Филипопол) изпратил силна войска срещу българските крепости отгатак Хемус под предводителството на патриций Теодорокан и на протоспатарий Никифор Ксифиа. Ромейската войска превзела Големия и Малкия Преслав, както и Плискова и се върнала невредима и победоносна³¹.

---

²⁵ Armenia and the Crusades: Tenth to Twelfth centuries. The Chronicle of Matthew of Edessa. P. 142–143.

²⁶ *Cheyne J.-Cl.* Sceaux de la collection Zacos... P. 63–65, no. 32.

²⁷ *Ibid.* P. 65–66, no. 33.

²⁸ *Cheyne J.-Cl.* Sceaux byzantins des Musées d'Antioche et de Tarse // TM. 1994. Vol. 12. P. 422–423, no. 53.

²⁹ Armenia and the Crusades: Tenth to Twelfth centuries. The Chronicle of Matthew of Edessa. P. 147.

³⁰ *Каждан А. П.* Армяне в составе господствующего класса Византийской империи в XI–XII вв. Ереван, 1975. С. 97–99, № 26.

³¹ Ioannis Scylitzae. P. 344; Jean Skylitzès. P. 287, § 26.

Императорът нападнал и България през Филипопол, където оставил на гарнизон патриций Теодорокан. Той (императорът) разрушил и много крепости около Триадица и се върнал в Мосинопол (1000-та г.)³².

През 1003 г. протоспатарий Никифор Ксифия сменил Теодорокан във Филипопол, който се оттеглил поради старост³³.

В приписка към арменско евангелие собственост на Йоан протоспатарий, написано през 1006–1007 г., се казва «написа се това свято евангелие в 456 г. по арменското летоброене, при управлението на Василий, който заемаше трона в Константинопол, в областта Македония, в града наречен Адрианопол... аз императорският протоспатарий Йоан, проксим на моя дук Тоторокан»³⁴.

С името на Теодорокан от това време са известни няколко групи печати:

а) πρωτοσπαθάριος ἐπὶ τοῦ χρυσοτρικλίνου καὶ στρατηγος τοῦ Ἄρτάχ; според три моливдовула, отпечатани чрез един и същи булотиرون: единия от който намерен в Сирия; другия от колекцията на Дъмбъртън Оукс (Fogg Museum of art, no. 2093) и третия непубликуван (от МК Berlin, no. 975 (1922))³⁵;

б) πρωτοσπαθάριος ἐπὶ τοῦ χρυσοτρικλίνου καὶ ἀρχιγέτης τῆς Ἀνατολῆς; според печат съхраняван в колекцията на Атинския нумизматичен музей³⁶;

в) πατρίκιος καὶ δοῦξ Ἀδριανουπόλεως (1000–1006); според негов печат, намерен в Преслав³⁷.

³² Ioannis Scylitzae. P. 343.79–82; Jean Skylitzès. P. 287, § 25.

³³ Ioannis Scylitzae. P. 345.38–40; Jean Skylitzès. P. 289, § 29.

³⁴ Adontz N. Études arméno-byzantines. Lisbonne, 1965. P. 153; Stoimenov D. Quand le Patrice Theodorakanos a-t-il été Duc d'Andrinople // Études balkaniques. 1990. No. 2. P. 107–111.

³⁵ Chapot V. Antiquités de Syrie // Revue des études anciennes. 1904. T. 6. P. 33–34; Catalogue of Byzantine seals at Dumbarton Oaks and in the Fogg Museum of art. Vol. 5. P. 34, no. 11.1. Артах е крепост, разположена на 30 км източно от Антиохия. Завладяна е от византийците в 966 г. и е поставена под командването на един стратег, който бил подчинен на дука на Антиохия.

³⁶ Κωνσταντόπουλος Κ. Μ. Βυζαντιακά μολυβδόβουλλα ἐν τῷ Ἐθνικῷ Νομισματικῷ Μουσείῳ Ἀθηνῶν // Journal international d'archéologie numismatique. 1904. T. 7. Σ. 262, № 594.

³⁷ Jordanov I. Corpus of Byzantine seals from Bulgaria. Sofia, 2003. Vol. 1 : Byzantine seals with geographical names. P. 30–31, no. 3.2.

Ако тези три групи печати се свържат с една и съща личност – то би могло да се приеме, че преди 999/1000 г. Теодорокан е бил на служба в източните провинции отначало като стратег на Артах и впоследствие архигет на Изтока. След 1000 г. е на Балканите където активно участва във войната срещу българите и в 1006 г. се оттегля поради старост във Адрианопол, където съхранява длъжността си дук.

Привлекателна е възможността да идентифицираме собственика на нашия печат с този Теодорокан поради съвпадението в имената и титлите, но против това са датировката на печатите и съществуването на катепаната Едеса най-рано в средата на XI в.

2. *Георги Теодорокан* стратег на Самос при Константин VIII (1025–1028), заедно със стратега на Хиос са изпратени срещу арабския флот който нападнал Цикладските острови³⁸.

3. *Василий Теодорокан*. Името му се съобщава за пръв път в 1040 г. във връзка с въстанието на българите начело с Петър Делян. В лагера на въстаниците пристига и Алусиан синът на цар Иван Владислав, който се бил преоблякъл като арменския слуга на Константин Теодорокан.

«И като се облякъл в арменско облекло, уж като слуга на Василий Теодорокан, който отивал при императора в Солун, измъкнал се тайно от всички и избягал в Остров, където тогава станувал Делян»³⁹.

Според Скилица през същата 1040 г. патриций Георги Маниак е изпратен начело на армия в Сицилия. Начело на флота бил поставен патриций Стефан, зет на императора. Сигнално се до разпри между командващите и патриций Стефан изпратил донесение, че Георги Маниак подготвя узурпация. Маниак е извикан в столицата, където е арестуван и затворен заедно с патриция Василий Теодорокан⁴⁰.

Три години по-късно през февруари 1043 г. той се противопоставя на същия Георги Маниак, който се разбунтувал срещу Константин IX Мономах (1042–1055)⁴¹.

Тези сведения са дали основание на някои изследователи да приमत, че по това време Василий Теодорокан е бил катепан на Италия⁴².

По-късно същата (юли 1043) година на магистъра Василий Теодорокан е поверено командването на три кораба от флота в битката срещу

³⁸ Ioannis Scylitzae. P. 373.12; Jean Skylitzès. P. 309, § 2.

³⁹ Ioannis Scylitzae. P. 413.2; Jean Skylitzès. P. 341, § 27.

⁴⁰ Ioannis Scylitzae. P. 406.5; Jean Skylitzès. P. 336, § 20.

⁴¹ Ibidem.

⁴² *Falkenhausen V. von*. Untersuchungen über die byzantinische Herrschaft in Süditalien vom 9. bis ins 11. Jahrhundert. Wiesbaden, 1967. S. 92.

русите които обсадили Константинопол⁴³. Византийския флот разгромява русите и остатъците от тях са разбити от веста Катакалон Кекавмен при Варна⁴⁴.

С името на Василий Теодорокан е известен и един печат в качеството му на протоспатарий и стратег. Той навярно отразява един по-ранен период от кариерата му. Според издателите на печата той се датира между 1025 и 1035 г.⁴⁵

Възможно ли е този Теодорокан да е идентичен със собственика на нашия печат? Василий Теодорокан е съобщен през 1043 г. като магистър, следователно той би могъл да е катепан на Едеса преди тази дата, на което противоречи датировката на нашия печат.

Н. Адонц след него и П. Каранис приемат че Георги и Василий са синове на патриций Теодорокан⁴⁶.

4. *Константин Теодорокан* (трета четвърт на XI в.).

Засвидетелствуван според негови печати и сведения в хрониките. Те определят следният му *cursus honorum*:

а) *πατρίκιος* (50-те г. на XI в.; според негов печат от колекцията на Атинския нумизматичен музей)⁴⁷;

б) *ἀνθύπατος πατρίκιος* (50–60-те г. на XI в.; според негови печати от Ермитажа и Преслав)⁴⁸;

в) *πρόεδρος* (? – 1078 г.) съобщен че се е намирал в Адрианопол по времето на узурпацията на Никифор Вриени⁴⁹.

С имената на същия са известни и 9 моливдовула в качеството му на частно лице, намерени в различни селища на дн. България⁵⁰.

⁴³ Ioannis Scylitzae. P. 431.72; Jean Skylitzès. P. 358, § 26.

⁴⁴ Ioannis Scylitzae. P. 433.27–29; Jean Skylitzès. P. 360, § 6.

⁴⁵ Sceaux byzantin de la collection Henri Seyrig. P. 150, no. 215.

⁴⁶ Вж.: Adontz N. Études arméno-byzantines. P. 158; Charanis P. The Armenians in the Byzantine Empire. Lisbon, 1963. P. 45.

⁴⁷ Stavrakos Ch. Die byzantinischen Bleisiegel mit Familiennamen aus der Sammlung des Numismatischen Museums Athen. Wiesbaden, 2000. S. 160–161, Nr. 89.

⁴⁸ Искусство Византии в собраниях СССР : каталог выставки / под ред. А. В. Банк, О. С. Поповой. М., 1977. Ч. 2. С. 138, № 729; Jordanov I. Corpus of Byzantine seals from Bulgaria. Sofia, 2006. Vol. 2 : Byzantine seals with family names. P. 155, no. 228.

⁴⁹ Michaelis Attaliothae Historia. P. 247.11–20; Ἡ Συνέχεια τῆς Χρονογραφίας τοῦ Ἰωάννου Σκυλίτζη / επιμ. Ε. Τσολάκης. Θεσσαλονίκη, 1968. Σ. 173.21–22.

⁵⁰ Jordanov I. Corpus of Byzantine seals from Bulgaria. Sofia, 2009. Vol. 3. Nos. 1891–1899.

Възможно ли е той да е собственика на разглеждания печат. Има съвпадение в датировката на първата му група печати и нашия – 50-те г. на XI в.

5. *Роман Теодорокан*, частно лице, според печат от атинския нумизматичен музей, датиран в края на XI в.⁵¹

Въпроса е дали собственика на нашия печат може да се идентифицира с някой от горните персони или е на друга отделна личност? Този въпрос остава без отговор. Вече бе констатирана хронологична близост с някои от тях, но до идентифициране не можем да достигнем.

Не е изключено да е някоя трета персона, представена с фамилно или персонално име.

До кого в Плиска, кога и по какъв повод е писал патриций Теодорокан катепан на Едеса?

През третата четвърт на XI в. до Плиска са писали:

- Βασίλειος Γλαβᾶς πρωτοβέστης (60-те г. на XI в.)⁵²;
- Βασίλειος Καματηρὸς κτημάτηνος (трета четвърт на XI в.)⁵³;
- Βασίλειος Ἀποκάπης βεστάρχης καὶ κατεπάνω Βαασπρακανίας (? – 1064)⁵⁴;
- Βασίλειος Ἀποκάπης μάγιστρος βέστης καὶ δουξ (1064–1066)⁵⁵;
- Χασάνης ἀνθύπατος, πατρίκιος καὶ στρατηγὸς Θράκης (средата на XI в.)⁵⁶;
- Μιχαὴλ βεστάρχης καὶ κατεπάνω Παραδουνάβου (60-те г. на XI в.)⁵⁷;
- Δημήτριος Κατακαλὼν ἀνθύπατος πατρίκιος καὶ κατεπάνω Παραδουνάβου (50-те г. на XI в.)⁵⁸;
- Κατακαλὼν / Καμένος / Κεκαυμένος ἀνθύπατος, πατρίκιος καὶ κατεπάνω (50–60-те г. на XI в.)⁵⁹.

---

⁵¹ *Stavrakos Ch.* Die byzantinischen Bleisiegel mit Familiennamen... S. 161–162, Nr. 90.

⁵² *Jordanov I.* Corpus of Byzantine seals from Bulgaria. Vol. 3. No. 513.

⁵³ *Ibid.* No. 917.

⁵⁴ *Ibid.* No. 1130.

⁵⁵ *Jordanov I.* Corpus of Byzantine Seals from Bulgaria (Volume 1–3; Sofia, 2003, 2006, 2009): Addenda et Corrigenda // Нумизматика, сфрагистика и епиграфика. София, 2011. № 7. С. 216, no. 3205.

⁵⁶ *Jordanov I.* Corpus of Byzantine seals from Bulgaria. Vol. 3. No. 1241.

⁵⁷ *Ibid.* No. 1379.

⁵⁸ *Ibid.* No. 1375.

⁵⁹ *Ibid.* No. 1465.

Почти всички са на лица от военно-гражданската администрация, едни с изписани топоними, а други без такива, на разположение на императора или изпращани при конкретни поводи. Сред получаваните тук кореспонденции са и на катепани на Подунавие, новата военно-административна единица създадена след средата на XI в. Катепаните на Парадунавон са писали по конкретни поводи на своя подчинен тук вероятно началник на гарнизона за координиране на военни действия

Ако попълването на липсващите букви е вярно и собственикът на № 4 се идентифицира с магистър Василий Апокап, то това ще е най-късният намерен тук печат от 1064–1066 г. Същата картина се наблюдава и при монетите. Последните монетни находки са от периода 1059–1067 г.⁶⁰

Преустановяването на живота тук ние свързахме с нашествието на узите. За отблъскване на тяхната инвазия тук пристига Василий Апокап, отначало все още като катепан на Вааспуракан. Именно тук на Балканите той е повишен в титул – магистър и назначен за дук (командуващ) изпратената от империята армия. Известно е, че той попада в плен при узите и след освобождаването му, се оттегля от Балканите в Едеса.

Изглежда нашествието на узите е поставило и края на византийската администрация в Плиска. По същото време изчезват и печатите на управителите на Парадунавон. След 1066 г. тук няма никакви печати, а монетите са изолирани и само свидетелствуват за някаква форма на живот на това място.

Каква е връзката между печата на Теодорокан патриций и катепан на Едеса и намирането му в Плиска?

Дали той е писал от Едеса до някой негов колега или близък намиращ се тук, или е бил задно с войската от Едеса на Балканите за конкретните военни операции. Не е изключено последното. Обикновено намирането в днешна България на печати на източните теми е най-често във връзка с тяхното пребиваване тук (виж случая с Василий Апокап). Не е изключено Теодорокан да е бил тук заедно с източните войски във военната кампания срещу печенегите през 1053 г., когато императорът се окуражил, събрал войски откъдето могъл, от Изток и от Запад и ги поверил на патриция Михаил аколут. Заповядал и на синкела Василий (управител на тема България) да вземе българските войски и двамата да

---

⁶⁰ Йорданов И. Монети и печати от Плиска 1899–1999 г. // Плиска – Преслав. 2000. № 8. С. 136–137.

Йорданов И. Печатите на Теодорокан, патриций и катепан на Едеса

тръгнат срещу печенегите⁶¹. Тази експедиция, както е добре известно, завършила с катастрофа за византийците.

И. ЙОРДАНОВ
ШУМЕН

ПЕЧАТИ ФЕОДОРОКАНА, ПАТРИКИЯ И КАТЕПАНА ЭДЕССЫ
(СЕРЕДИНА XI В.)

Известны два моливдовула, отчеканенные одним и тем же буллотрием. Один из них хранится в коллекции Ashmolean Museum (Oxford), предполагается, что его происхождение связано с Газиантепом в Турции. Второй был найден во время регулярных раскопок в Плиске.

Лицевая сторона. Надпись из трех строк:

1. . . . . | ΟΥΚΚΤ | ΠΑΝ | Δ ΣΣΙ

2. + ΤΟΥ . | ΟΥΚΑΤ | ΠΑΝ | Δ ΣΣΙ

Оборотная сторона. Надпись из трех строк:

. ΟΔ . | ΚΑΝΠΡΙΚ | - ΟΥ-

. ΟΔ . | ΚΑΝΠΡΙΚ | - ΟΥ-

Авторы публикации первого экземпляра читают: [Κ(ύρι)ε βοήθει δ]ουκ(α καὶ) κ(α)τεπάνω Εδεσσι(ς) [Θ]εοδω[ρο]κ(α)ν(ου) π(α)τρικ(ί)ου.

В. Зайбт, к которому я обратился, предлагает: +Τοῦ δούκ(ος) κ(αὶ) κ(α)τεπάνω Εδεσσ(ε)ς [Θ]εοδωρ[ο]κ(α)ν(ου) π(α)τρικ(ί)ου.

Такое прочтение кажется корректным, но более предпочтительным является следующий вариант: + Τοῦ[τ]ου κατεπάνω Εδεσσι(ς) [Θ]εοδωρ[ο]κ(α)ν(ου) π(α)τρικ(ί)ου.

Датировка печати: 50-е гг. XI в.

В XI в. известны несколько представителей фамилии Феодороканов, но точная идентификация кого-либо из них с владельцем печати невозможна.

---

⁶¹ Ioannis Scylitzae. P. 475.18–20; Jean Skylitzès. P. 392, § 28.

I. JORDANOV
SHUMEN

THE SEALS OF THEODOROCANOS, PATRIKIO AND KATEPANO OF EDESSA
(MIDDLE OF THE 11TH C.)

There are two specimens, strike by one bulotirion. The first specimen is keeping in the Ashmoleon Museum in Oxford. It's origin is probably from Gaziantep, Turkey. The other one is found during the archaeological excavations in Pliska.

Obverse: Inscription in three lines.

1. . . . . | ΟΥΚΚΤ | ΠΑΝ | Δ CCI
2. + ΤΟΥ . | ΟΥΚΑΤ | ΠΑΝ | Δ CCI

Reverse: Inscription in three lines.

- . ΟΔ . | ΚΑΝΠΡΙΚ | - ΟΥ-
- . ΟΔ . | ΚΑΝΠΡΙΚ | - ΟΥ-

The publishers of the first specimen wrote the text as: [Κ(ύρι)ε β(οήθει) δ]ουκ(α και) κ(α)τεπάνω Εδεσσι(ς) [Θ]εοδω[ρο]καν(ου) π(ατ)ρικ(ί)ου.

Werner Seibt suggest different reading: +Τοῦ δούκ(ος) κ(αί) κ(α)τεπάνω Εδεσσ(ε)ς [Θ]εοδωρ[ο]καν(ου) π(ατ)ρικ(ί)ου.

His reading is correct, but I still reserved. That is why I'm offering my own reading: + Τοῦ[τ]ου κατεπάνω Εδεσσι(ς) [Θ]εοδωρ[ο]καν(ου) π(ατ)ρικ(ί)ου.

The seal is dated after the middle of 11th c.

Who is that Theodorocanos and when exactly he was a katepano of Edessa? Is this a person familiar to us? Personal or family name refers?

On the metrical texts so offend, the family name is write out.

Several deputies of that family are known during the 11th c. unfortunately we cannot identify anyone. It is possible a third person with family or personal name could be presented on our seal. What is the connection between the seal of Theodorocan patrikio and katepano of Edessa and its finding in Pliska? May be he wrote from Edessa to his relative or friend in Pliska. Or he came on the Balkans with his troops for some special military operation. I thing the last is more possible solution.